

Varno v spletno raziskovanje

Mojca Dolinar

Zavod RS za šolstvo

Internet ima v današnjem svetu pomembno vlogo pri pridobivanju znanj, razvijanju spretnosti komuniciranja, sodelovanju, deljenju vsebin ipd. Poleg številnih pozitivnih plati skriva tudi nevarnosti in pasti. Za varno spletno uporabo in raziskovanje vzgajamo otroke v kritične uporabnike in soustvarjalce svetovnega spleta. Uporabo sodobne tehnologije bomo uspešno nadzorovali v spodbudnem okolju. V odkritem in zaupljivem odnosu lahko pričakujemo, da nas bodo otroci obvestili, kadar se bo dogajalo kaj nenavadnega ali neželenega.

Predstave o tem, kaj je zares dobro za poučevanje otrok, so zelo različne. Z gotovostjo lahko rečemo, da je najboljšim pristopom skupno to, da ustvarjajo bogata okolja, v katerih otroci razvijajo lastne strategije raziskovanja, svoje interese in izpopolnjujejo raznolika vedenja in znanja. Raznoliko in bogato okolje bo v vsakem izmed nas zanetilo radovednost in nas spodbudilo k nadaljnjemu raziskovanju, pa naj bo to resnični ali virtualni svet. Da bodo otroci varno raziskovali svet, jih je treba voditi in učiti varnega samostojnega ravnanja v obeh svetovih. Ko gre otrok prvič v šolo, veliko pozornosti namenimo varni poti v šolo, ki jo otrok prehodi večkrat s starši in kasneje z učitelji. Enako pozornost je treba nameniti tudi prvim samostojnim potem na spletu, s katerim živimo vzporedno v sodobnem času in čemur bomo v prispevku namenili pozornost.

Da bodo otroci varno raziskovali svet, jih je treba voditi in učiti varnega samostojnega ravnanja v obeh svetovih.

Za učinkovito uporabo spleta, spletnih portalov, strani, e-gradiv, aplikacij ipd. potrebujemo različna znanja in spretnosti, ki so povezana z razvijanjem informacijske pismenosti, komuniciranjem, sodelovanjem, izdelovanjem digitalnih vsebin, ozaveščanjem o varnosti dela s sodobno tehnologijo in reševanjem različnih problemov (Carretero idr. 2017). Da bo »plavanje v digitalnem oceanu« varno, je treba skrbeti za varovanje osebnih podatkov in zasebnosti, za varnost svojih naprav in svoje zdravje ter odgovorno ravnati z okoljem, ko uporabljamo naprav ne potrebujemo.

Vsakodnevno na spletu iščemo različne informacije in digitalne vsebine ter jih vrednotimo, ali ustrezajo našim potrebam, so zanesljive in verodostojne. Spretno spletno iskanje pomeni hitreje dosežene želene podatke in vsebine. Pridobljene podatke in vsebine se učimo shranjevati na različne načine, ki jih prilagajamo tehnološkemu razvoju. Prav tako se spreminjajo tudi iskalne poti, ko

Najpogostejše dejavnosti naših otrok na spletu so brskanje za informacijami, gledanje videoposnetkov, uporaba različnih aplikacij, sodelovanje v različnih spletnih igrah in klepetalnicah.

podatke potrebujemo in jih moramo priklicati nazaj. Uspešne strategije predstavimo učečim se in skupaj z njimi razvijamo tudi nove in boljše.

Uporaba sodobne tehnologije je postala stalnica tudi pri komunikaciji in sodelovanju. Pri izmenjevanju razmišljanj in deljenju različnih digitalnih vsebin uporabljamo mnoge storitve, digitalna orodja in tehnologije. Te nam omogočajo sodelovalne procese in polnovredno udejstvovanje v družbi. Kadar koli smo prisotni na spletu, upravljamo s svojo digitalno identiteto in pazimo na primerno spletno obnašanje, ki ga zaobjema področje spletne etike. Zavedati se moramo, da sledi, ki jih puščamo s svojim delovanjem na spletu pri izpolnjevanju spletnih obrazcev, komentarjih, objavah v družabnih omrežjih ipd., ostajajo v našem digitalnem odtisu. Ta ustvarja zbirko podatkov, s pomočjo katerih se oblikuje slika o vas in vaših navadah.

Razvoj nam omogoča raznoliko ustvarjalnost z digitalnimi vsebinami. Ustvarjamo lahko svoje ali uporabimo digitalne vsebine, ki smo jih našli na spletu. Za to so nam na voljo mnogi programi in aplikacije. Pri tem se srečamo s področjem avtorskih pravic in licenc CC (Creative Commons), ki nam razlagajo, kako lahko uporabljamo ali spreminjamo najdeno vsebino. Prav tako delimo tudi svoje vsebine pod licencami CC v digitalnem svetu in tako zavarujemo svoje avtorstvo.

Prav nam pridejo tudi znanja in spretnosti, s katerimi znamo računalniku »ukazovati« in sprogramirati kaj svojega. Pri tem gre lahko za manjše popravke pri uporabi programov ali za razvijanje za svoje potrebe. Najrazličnejša znanja in spretnosti nam pomagajo, da pri reševanju kompleksnih problemov znamo razrešiti različne tehnične težave in zadrege pri vsakodnevni uporabi ter pri ustvarjalni rabi digitalne tehnologije. Pri tem pogosto potrebujemo nova znanja in spretnosti, s katerimi uspešno dosežemo iskani cilj. Nova znanja in spretnosti razvijamo samostojno in v socialnem kontekstu.

V okviru digitalnih kompetenc za državljane so opredeljeni konteksti potrebnih znanj, ki jih razvija digitalni državljan. Področje varnosti na spletu je eno pomembnejših pri ravnanju z digitalno identiteto in zavedanju o sledih, ki jih puščamo z digitalnim odtisom.

Najpogostejše dejavnosti naših otrok na spletu so brskanje za informacijami, gledanje videoposnetkov, uporaba različnih aplikacij, sodelovanje v različnih spletnih igrah in klepetalnicah. Pri tem jim je treba osmisliti uporabo sodobne tehnologije in predstaviti prednosti varne rabe interneta.

Otroke učimo, kako naj varno uporabljajo splet in naprave.

- Pri prijavljanju v igrice ali klepet na spletu naj vedno uporabljajo vzdevek namesto pravega imena. Prav tako naj ne objavljajo svojih fotografij in osebnih podatkov ali podatkov svojih staršev, prijateljev in znancev. Nepoznanih ljudi naj ne sprejemajo za prijatelje in si z njimi ne izmenjujejo fotografij, še posebno če jih ti nagovarjajo za gole fotografije, kar je že kaznivo dejanje. Prav tako naj se z neznanci ne srečujejo, četudi jih ti nagovarjajo k srečanju in delujejo povsem prijateljsko. O dogajanju naj otrok pove doma ali v šoli. Otroku večkrat zastavimo kontrolna vprašanja in se z njim pogovarjamo: Kaj bi storil, če bi te neznanec, ki si ga spoznal prek spleta, povabil za prijatelja na spletu? Kaj bi storil, če bi te spletni neznanec povabil ven? Kaj bi storil, če bi ti nekdo rekel, da se sleci pred kamero?

- Drugi pomembni vidik je zaščita profila, za kar je treba skrbeti in menjati gesla; ta morajo biti močna, da so varna. Svoj profil vedno zapiramo in skrbimo za zaklepaje računalniškega zaslona, telefona ali tablice, kadar nas ni zraven. Če vseeno pride do vdora v profil in objavljanja neprimernih vsebin, mora otrok to čim prej povedati staršem ali učiteljem. Skupaj naj poiščejo pomoč, da preprečijo nadaljnje škodljivo vedenje.
- Tretji vidik je premišljena izbira spletnih strani in posnetkov na video kanalih, da se izognemo neprimernim vsebinam. Ko otroku nastavimo neko vsebino, so lahko nanjo pripete povezave na neprimerne vsebine, na kar moramo biti pozorni pri izboru.
- Četrty vidik je prejemanje ali pošiljanje vsebin po spletni pošti ali v spletni klepetalnici. Otroke učimo, da ne odpirajo priponk in pošte od neznancev in ne odgovarjajo nanjo. V primeru spletnega nadlegovanja naj otrok o tem obvesti starše ali učitelje.

Pri uporabi spleta naj otrok ne pretirava, pri uporabi naj bo jasen namen. Pri uporabi tehnologije skrbimo za zdravo držo in osvetlitev; otrok naj se dovolj giblje tudi v naravi. Pri brskanju po spletu naj bosta nameščena antivirusni program in požarni zid. Komuniciranje na spletu naj bo v skladu s spletno etiko. Uporabljamo vljudnostna pravila pri pogovorih, pri zapisih pa uporabljamo citiranje in navajanje avtorjev in virov, ki smo jih uporabili s spleta.

Na internetu lahko hitro naletimo na različne oblike spletnega nasilja (cyberbullying), kar je nedopustno. Naletimo lahko na žaljiva sporočila, komentarje (flaming), izključevanje iz skupin, ustvarjanje sovražnih skupin, lažnih profilov, spletno sovraštvo (cyberhate), deljenje intimnih posnetkov in izsiljevanje, fotografiranje, snemanje in objavljanje brez dovoljenja, žaljive predelave fotografij, žaljive memov, zlorabe zaupanja, obrekovanje, vdiranje v profile, kraje gesel, spletno zalezovanje (cyberstalking), grožnje, trolanje, razkrivanje osebnih podatkov drugih brez dovoljenja (doxxing), navezovanje stikov z namenom spolne zlorabe (grooming), deljenje posnetkov nasilnih ravnanj (happy slapping) in drugih prizorov nasilja, prepošiljanje verižnih pisem in sporočil ter spletne izzive z zahtevami, da nekdo počne nekaj ponižujočega ali nevarnega. Mnogo napotkov in poučnih vsebin je objavljenih na spletni strani Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje (<https://safe.si/>).

Na internetu lahko hitro naletimo na različne oblike spletnega nasilja (cyberbullying), kar je nedopustno.

S premišljenimi dejavnostmi v različnih učnih okoliščinah razvijamo spletno etiko in vzgajamo kritičnega in ustvarjalnega uporabnika sodobne tehnologije. Dejavnosti integriramo v vzgojno-izobraževalni proces pri izvajanju rednih učnih vsebin, lahko pa tudi v razširjeni program ali obšolske dejavnosti. V dejavnosti s področja varnosti na spletu je smiselno vključiti tudi starše in tako ozaveščati pomen varne in odgovorne rabe interneta širše, saj se mnogo staršev sooča z vprašanji spletne vzgoje svojih otrok. Prav tako kot jih naučimo varnega ravnanja na poti v šolo, jih moramo naučiti tudi varnega ravnanja na spletu. ■

Viri in literatura

Bochman, A. (2018). The End of Cybersecurity. https://hbr.org/search?search_type=search-all&term=safe+internet+2019&loaded=1 (20. 8. 2019).

Carretero, S., Vuorikari, R., in Punie, Y. (2017). DigComp 2.1 Okvir digitalnih kompetenc za državljane. Osem ravni doseganja kompetenc in primeri rabe. Geel: Joint Research Centre, European Commission.

Hackett, R. (2019). Hardware Security Keys: A Seatbelt for the Internet? Cyber Saturday. <https://fortune.com/2019/09/07/hardware-security-keys-a-seatbelt-for-the-internet-cyber-saturday/> (15. 8. 2019).